

Botezul în gândirea teologică și în practica pastorală a sfântului Paul

Iulia Șuștea

ABSTRACT

When we are speaking about baptism in the Saint Paul's theology, we are thinking about a so-called metaphor or a symbol. «To be dead for sin» or «to be clothed in Christ», etc., are metaphors used by Saint Paul in his writings in order to explain the baptism's nature. If we are browsing the Epistles, we can easily observe that Paul is not teaching us how to baptize somebody. He is not revealing to us how to fulfill the ritual, because his mission was a different one. He is speaking about the profound meaning of the ritual.

Keywords: baptism, «elected», apostle, ritual, metaphor.

Ceea ce a marcat existența apostolului Paul a fost fără îndoială convertirea sa pe drumul Damascului. Moment de schimbare radicală și dintr-un prigonitor al creștinismului devine un neabătut apărător al lui, un apostol al lui Cristos. Trebuie să precizăm de la început, faptul că noi îl vedem mai degrabă ca pe un «ales», decât ca pe un apostol. Căci chiar el însuși spune despre el că:

«Căci eu sunt cel mai mic dintre apostoli, nevrednic să fiu numit apostol căci am prigonit Biserica lui Dumnezeu» 1 Cor 15,9.

Isus s-a folosit de el ca de un instrument, ca de «o unealtă», ca să arate lumii că oricine, oricât de îndepărtat ar fi de Dumnezeu și de căile Lui, se poate întoarce și chiar să dea mărturie despre El. E limpede din experiența pe care a trăit-o Paul că nu

poți să faci asta singur. Este nevoie de intervenția Domnului. Paul cu siguranță ar fi rămas un prigonitor dacă nu l-ar fi cunoscut pe Isus.

Prin urmare, dacă răsfoim paginile Scripturii care dau mărturie despre el (epistolele sale, *Faptele Apostolilor* și scrierile apocrifite), putem observa că Paul și-a înțeles misiunea care i-a fost încredințată și mai mult decât atât, a îndeplinit-o și a devenit o personalitate religioasă remarcabilă.

În ceea ce privește teologia paulină cu privire la sacramente și îndeosebi, cu privire la Botez, putem spune că exegeții i-au acordat importanța cuvenită, notând în acest sens pagini considerabile. Aceștia¹, analizând epistolele rând pe rând, au ajuns la concluzia că Paul abordează problema sacramentelor doar în treacăt și atunci când face asta, o face doar pentru a regla o dificultate particulară trăită în Biserica la care el se referă. Nu există nici o Epistolă care să dea o învățătură sistematică despre sacramente. Iată, spre exemplu, ne spune același autor citat mai sus, de ce găsim câteva cuvinte despre Botez, în Epistola către *Corinteni*. În 1 *Cor* 1, 12-17, Paul amintește Botezul doar pentru a clarifica un conflict ce se ivise în comunitatea din Corint. Aceasta se pare că se dezbinase din cauza unor certuri care apăruseră între ei, iar Paul se simte nevoit să intervină pentru a le aminti oamenilor cine este Cristos și în numele cui au fost ei botezați. Desigur, la momentul potrivit, vom relua acest text și-l vom analiza pe îndelete.

Dintre toate epistolele pe care le vom aminti și în care întâlnim aluzii cu privire la botez, cea către *Romani* ne prezintă în cap. 6, 1-11 doctrina lui Paul cu privire la acest sacrament. Este cu certitudine singurul text care îi acordă sacramentului o anume importanță și de fapt, rezumă sensul pe care Paul îl dă Botezului.

Deși observăm că sacramentele nu ocupă un loc important în teologia paulină, am putea totuși să extragem câteva opinii din textele care fac referire la ele.

Așadar, să pătrundem în universul acestor texte. După cum

¹ QUESNEL Michel, *Aux sources des sacrements*, p. 29.

spuneam în introducerea articolului, Epistola către *Romani* ne oferă cele mai multe informații cu privire la Botez, informații pe care le aflăm în cap. 6, 1-11.

«*Ce să zicem dar? Că trebuie să rămânem în păcat, ca să fie mai din plin harul? Nicidecum! Noi, care suntem morți față de păcat, cum să mai putem trăi în el? Sau nu știți că toți, câți am fost botezați în Cristos Isus, am fost botezați în moartea lui? Prin botez dar am fost înmormântați cu el, într-o moarte, pentru ca, după cum Cristos a înviat din morți prin măreția Tatălui, tot așa să trăim și noi într-o viață nouă.*

Dacă am devenit o singură făptură, printr-o moarte asemănătoare cu a lui, atunci vom fi și printr-o înviere la fel, deoarece știm că omul nostru vechi a fost răstignit cu el, ca să fie nimicit trupul păcatului, iar noi să nu-i mai slujim păcatului, căci cine a murit a scăpat de păcat.

Dar dacă am murit cu Cristos, credem că vom și trăi cu el, deoarece știm că, odată înviat din morți, Cristos nu mai moare, moartea nu mai este stăpână peste el. Când a murit, el a murit pentru păcat, odată pentru totdeauna. Dar acum că este viu, este viu pentru Dumnezeu. Tot așa și voi, socotiți-vă morți cu privire la păcat, dar vii pentru Dumnezeu, în Cristos Isus».

Așadar, textul vorbește despre moartea și viața împreună cu Isus. Jean-Pierre Lémonon în comentariul său *Les Épîtres de Paul*² spune că pericopa se organizează în jurul raportului moarte-viață. Paul pornește de la o contradicție, ivită în mentalitatea creștinilor de la Roma, pe care vrea s-o lămurească aducând argumente puternice privind păcatul și harul. Ca răspuns la întrebarea: «*Ce să zicem dar? Că trebuie să rămânem în păcat, ca să fie mai din plin harul?*» Rom 6,1, Paul aduce în discuție problema botezului. Iată că așa cum am spus mai sus, apostolul nu vorbește despre botez în mod intenționat ci doar pentru a rezolva o anumită problemă. Face acest lucru pornind de la expresia «*morți față de păcat*», pe care se cuvine să o lămurim, căci ne conduce spre înțelegerea sensului pe care-l dă Paul botezului. Așadar, în concepția paulină, «*a fi mort față*

² LÉMONON Jean-Pierre, *Les épîtres de Paul*, tom. II, p. 69.

de păcat», înseamnă *a fi botezat*. Căci odată ce-ai fost botezat se presupune că te-ai lepădat de păcat, că te-ai sustras acțiunii acestuia și că te angajezi să trăiești o nouă viață, alături de Cristos. Înseamnă, așa cum spune Paul, că l-ai părăsit pe *omul vechi* și încerci să ai o nouă identitate, ceea ce se poate numi, *un om nou*. Prin urmare, har în păcat? «Nicidecum», spune Paul. Și merge mai departe cu argumentarea și de fapt, el vrea să pună accentul pe botezul «*în moartea lui Cristos*».

«*Sau nu știți că toți, câți am fost botezați în Cristos Isus, am fost botezați în moartea lui?* v. 3.

Simon Légasse, în comentariul său, *L'Épître de Paul aux Romains*³, vorbește despre verbul βαπτίζειν ca desemnând ritul creștin, abluțiunea prin care candidatul marca intrarea sa în comunitatea creștină, cum este întotdeauna cazul la Paul. Dacă este așa, și mai ales dacă ținem cont de precizarea «*în Cristos Isus*», am putea spune că Paul de fapt, parcurge în argumentarea sa, moartea și învierea lui Cristos, momente la care face referință ritul baptismal. Deci, botezul înseamnă cufundare în moartea lui Isus și o înălțare spre o nouă viață. Dar Paul mai amintește și momentul înmormântării, despre care vorbește același autor menționat, întrebându-se totodată, de ce această precizare. Nu era suficient, menționează Legasse⁴, a spune că prin botez, creștinul este unit cu actul mântuitor înfăptuit odată pentru toți prin Cristos murind pe Calvar și care a abolit era păcatului și a condamnării pentru a o introduce pe cea a iertării și a mântuirii? Suntem de acord. De ce? Pentru că de vreme ce Paul vrea să refacă drumul parcurs de Isus, nu trebuie uitat acest moment, căci lucrurile merg dintr-unul într-altul și așa cum spune Légasse⁵, el pregătește Învierea. Desigur, Paul le vorbește aici creștinilor și de aceea, poate că este mult spus Înviere, în ceea ce-i privește. Mai degrabă, așa cum am mai spus, botezul îi pregătește pentru o nouă viață.

Prin urmare, avem în față concepția paulină cu privire la

³ LEGASSE Simon, *L'épître de Paul aux Romains*, p. 393.

⁴ *Ibid.*, p. 394.

⁵ *Ibid.*, p. 394.

botez. Reținem de la Paul această participare simbolică prin botez la moartea și învierea lui Cristos, această aderare la persoana lui Cristos și o exprimare a credinței. În viața creștină, păcatul nu are ce căuta și de aceea prin botez te îndepărtezi de tărâmul acestuia.

Un alt text în care întâlnim o referire la sacramentul botezului, îl aflăm în cea dintâi Epistolă către *Corinteni*, text pe care de altfel, l-am amintit în introducere.

«Înțeleg prin aceasta că oricine dintre voi zice: «Eu sunt al lui Paul; eu, al lui Apolo; eu, al lui Chefa; eu, al lui Cristos». Este oare Cristos împărțit? Oare Paul a fost răstignit pentru voi? Oare în numele lui Paul ați fost botezați? Mulțumesc lui Dumnezeu, că n-am botezat pe nici unul dintre voi, în afară de Crispus și Caius, ca să nu poată spune cineva că ați fost botezați în numele meu. Ba! Am mai botezat și familia lui Ștefan; încolo nu știu să mai fi botezat pe altcineva. Căci Cristos nu m-a trimis să botez, ci să predic Evanghelia, fără iscusință în cuvânt, că să nu fie în zadar crucea lui Cristos» 1 Cor 1, 12-17.

De fiecare dată când Paul ajunge într-o comunitate, este pus în fața unei probleme, a unui conflict pe care trebuie să-l rezolve. Și se simte nevoit să facă asta căci pentru acest lucru a fost trimis de către Dumnezeu. De data aceasta, certurile și dezbinările iscate în comunitatea din Corint, l-au determinat să le amintească corintenilor, în numele cui au fost ei botezați. Am văzut deja ce înseamnă să fii botezat în concepția lui Paul. Înseamnă, așa cum spune Michel Quesnel în comentariul său, *Aux sources de sacraments*⁶, să re trăiești moartea și învierea pe care Isus Cristos însuși le-a trăit. Așadar, să-i aparți lui Paul sau lui Apolo sau lui Chefa, după cum spune textul, este un neadevăr și în contradicție cu inima credinței creștine, spune Paul de Surgy⁷. Accentul este pus pe formula «în numele...». În numele lui Cristos au fost ei botezați. Cristos este unul singur, răstignit pentru mântuirea noastră iar Paul vrea să scoată în evidență acest lucru. Și ca să elimine orice îndoială în ceea ce-l

⁶ QUESNEL Michel, *Aux sources des sacraments*, p. 30.

⁷ DE SURGY Paul, *Les épîtres de Paul*, tom. I, p. 20.

privește, amintește motivul pentru care a fost el trimis în lume:

«Căci Cristos nu m-a trimis să botez, ci să predic Evanghelia, fără iscusință în cuvânt, ca să nu fie în zadar crucea lui Cristos».

Nu putem să nu ne oprim în continuare la un alt text pe care-l găsim în cap. 12,13:

«Noi toți doar, fie Iudei, fie Greci, fie sclavi, fie liberi, am fost botezați într-un singur Spirit, ca să fim un singur corp, și toți am fost adăpați cu un singur Spirit» 1 Cor 12,13.

Încă o dată îl vedem pe Paul luând atitudine împotriva dezbinărilor care au loc între creștini. De data aceasta, trebuie să le reamintească faptul că toți oamenii trebuie să fie uniți în același corp pe care-l formează în Cristos. Fie că este iudeu, fie că este grec, sclav sau om liber, toți au fost botezați în același Spirit, întocmai ca nu cumva să se destrame unitatea corpului al cărui cap este Cristos. Împărtășim în acest sens, punctul de vedere al lui Christophe Senft, pe care și-l expune în comentariul său, *La première épître de Saint Paul aux Corinthiens*⁸. Acesta vorbește despre unitatea Bisericii ca fiind opera Duhului și care se realizează prin botez și în urma căruia toți suntem încorporați în Cristos. Iată pe ce se pune accentul de fapt. Duhul este cel care realizează unitatea între creștini în momentul botezului. Cu alte cuvinte, Paul vrea prin aluziile sale să traseze fiecare moment al botezului, fie că este vorba de rit fie că este vorba de semnificația acestuia? Vom reveni la această idee după ce vom parcurge și celelalte texte pauline, ca să vedem dacă într-adevăr este așa.

«Altcum, la ce tind cei ce se botează în locul morților? Dacă oricum morții nu învie, de ce se mai botează în locul lor» 1 Cor 15,29.

Suntem în fața unui alt text care ne înfățișează o nouă situație la care se oprește Paul pentru a încerca să aducă o lămurire. Este vorba despre o practică întâlnită la creștinii din Corint

⁸ SENFT Christophe, *La première épître de saint Paul Aux Corinthiens*, p. 161.

pe care Paul o aduce în discuție, căci i se pare oarecum bizar să te botezi deși nu crezi în Înviere. Se obișnuia ca atunci când un catecumen murea înainte de a primi botezul, o altă persoană să-l primească în locul celei decedate. Dar Paul ridică întrebarea: dacă ei nu credeau într-o viață viitoare, atunci de ce se lăsau botezați? Ce rost avea?

Așadar, Paul introduce un alt element care are legătură cu botezul. Prin acest sacrament intri în viața creștină iar învierea este finalitatea drumului parcurs. Christophe Senft în același comentariu pe care l-am citat mai sus⁹, spune că Paul de fapt nu aprobă situația, nici nu o dezaprobă ci doar o expune. El doar le vorbește corintenilor pentru a le arăta cât sunt de inconsecvenți și nici nu are nevoie să protesteze pentru că practica se acordă cu realismul său sacramental. Noi suntem însă de altă părere. Nu reiese limpede din întrebarea: «*Dacă oricum morții nu învie, de ce se mai botează în locul lor?*» că Paul nu este de acord? Dacă era de acord, poate că nu mai vorbea despre asta. Și încă o problemă care ne stârnește curiozitatea. Cum putea cineva să se boteze în locul altcuiva? Care era rațiunea? Rămâne să mai reflectăm.

Dar să amintim și un alt text din care reținem versetul al unsprezecelea:

«Unii ați fost astfel. Dar ați fost spălați, ați fost sfințiți, ați fost duși la dreptate în numele Domnului nostru Isus Cristos și prin Spiritul Dumnezeului nostru» 1 Cor 6,11.

Paul vorbește despre felul de a fi al omului incompatibil cu cerințele lui Dumnezeu. Judecată în fața păgânilor, dezbinări, desfrânați, idolatri, adulteri, pедераști, sodomiști, hoți, avari, bețivi, calomniatori, hrăpăreți. Toți care vor fi astfel, nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu. Paul le amintește toate aceste fapte pentru ca de fapt să scoată în evidență ceea ce i-a făcut să poată gusta dintr-o viață nouă: *botezul*. Au fost spălați, purificați, sfințiți prin apa botezului și nu oricum ci în numele Domnului Isus Cristos și prin Duhul lui Dumnezeu. Verbele atestă acest lucru. Fac parte din registrul purificărilor.

⁹ *Ibid.*, p. 201.

Așadar, să nu abandoneze ceea ce Dumnezeu le-a oferit. Acesta este mesajul pe care Paul vrea să îl transmită. Și nu putem să nu amintim și persoanele în numele cărora se săvârșește ritul baptismal, Isus Cristos și Duhul lui Dumnezeu, un alt element important al botezului.

Un alt text la care ne vom referi în continuare, îl aflăm în Epistola către *Galateni*, cap. 3,27:

«*Toți câți ați fost botezați în Cristos, v-ați îmbrăcat în Cristos*».

Desigur, versetul face parte dintr-o unitate mai mare (3,23-4,7), care relatează despre diferența între ținerea sub Lege și credința în Cristos. Legea nu trebuie să-i mai supună pe oameni, atâta timp cât credința ne conduce spre Cristos devenind astfel fii ai lui Dumnezeu. Jean-Pierre Lémonon, în comentariul său, *Les épîtres de Paul, II*¹⁰, vorbește despre Legea care nu comportă în ea însăși, propria sa finalitate. Spune că ea ghidează și o compară cu un pedagog iar creștinii care sunt justificați prin credință nu trebuie să fie supuși Legii. Dar oare, ne întrebăm, Cristos nu are și El legile lui? Dacă prin botez devenim fii ai lui Dumnezeu, nu îi suntem astfel supuși? Un regim diferit, e adevărat dar omul trebuie să trăiască după cum spune Isus. Iar expresia «*v-ați îmbrăcat în Cristos*», înseamnă ca omul respectiv să se transforme în chipul și asemănarea lui Cristos. Face acest lucru prin botez. Cel care se botează devine așa cum vrea Cristos. O ființă recreată.

Un alt text la care trebuie să reflectăm în cele ce urmează, îl aflăm în epistola către *Coloseni*, cap 2,12:

«*Prin botez ați fost înmormântați odată cu el și totodată cu el ați înviat, prin credința în puterea lui Dumnezeu, care l-a înviat din morți*».

Desigur, avem o trimitere a acestui text în Epistola către *Romani*, cap. 6. Poate că putem reveni puțin, pentru a aduce unele precizări în plus. Vorbeam mai sus despre faptul că Paul vede botezul ca pe un drum de parcurs pentru a reface și a participa în chip simbolic la momentele Patimii lui Cristos. Iar

¹⁰ LÉMONON Jean-Pierre, *Les épîtres de Paul*, tom. II, p. 205.

înmormântarea este unul dintre acele momente. Și ne întoarcem la acea întrebare, de ce este necesară înmormântarea pentru înviere? De ce o menționează Paul? Cu siguranță a fost importantă pentru Isus pentru ca lumea să creadă că a înviat. Dar pentru noi? Atunci când ne botezăm, noi de fapt coborâm în durerea și suferința lui Cristos, angajându-ne să ducem o viață fără păcat și înviem pentru o viață nouă. Învierea înseamnă, așadar, o altă viață decât cea trăită până atunci. Prin urmare, momentul înmormântării ce rol joacă?

În Epistola către *Efeseni*, ne vom opri la trei texte care par să accentueze tot ceea ce s-a spus până acum. Pe cel dintâi îl întâlnim în cap. 1, 13-14:

«Voi de asemenea, după ce ați ascultat cuvântul adevărului, Evanghelia mântuirii noastre, în care ați crezut, în el ați fost pecetluiți cu Duhul Sfânt făgădui, care este arvuna moștenirii noastre, până la răscumpărarea deplină a poporului câștigat de Dumnezeu întru lauda măreției sale».

Am văzut în Epistola către *Corinteni* rolul pe care îl deține Duhul Sfânt, acela de a crea unitate între creștini. În versetele de față, Paul, într-un imn alcătuit în cinstea înfăptuirii mântuitoare a Sfintei Treimi, arată clar, accentuând chiar, faptul că Duhul este pecetea întipărită în sufletul celui botezat. Nu mai există nicio îndoială. În momentul botezului îl primim pe Duhul Sfânt și el va rămâne asupra noastră ca să ne ajute să ne mărturisim credința și să ne trăim viața creștină. Iar textul despre care vom vorbi în continuare, din cap. 4, 5, întărește ideea că Duhul Sfânt cum este unul singur, idee pe care am văzut-o înfățișată în prima Epistolă către *Corinteni*, cap. 1, 13. Dar să vedem versetul 5 din cap. 4:

«Un singur Domn există, o singură credință, un singur botez, un singur Dumnezeu și Părinte al tuturor, care este peste toți, prin toți și în toți».

Chantal Reynier¹¹, într-un comentariu asupra acestui verset, vorbește despre unirea creștinilor ca fiind fondată pe o

¹¹ REYNIER Chantal, TRIMAILLE Michel, *Les épîtres de Paul*, tom. III, p. 53.

chemare. În funcție de răspunsul fiecărui om la chemarea pe care a primit-o, se alcătuieste Biserica. În acest corp, nu există decât o singură încorporare posibilă, cea pe care o dă Cristos și o singură mărturie, cea a mărturisirii credinței care recunoaște un singur Dumnezeu și Tată al tuturor. Într-adevăr, Paul subliniază și mărturisește că există un singur Domn, o singură credință, un singur botez, un singur Dumnezeu.

Al treilea text din Epistola către *Efesenii*, despre care vom vorbi în continuare, se află în cap. 5,25-27. Iată acest text:

«Voi bărbații, iubiți-vă femeile, după cum și Cristos a iubit Biserica și s-a dat pentru ea, spre a o sfinți, curățind-o prin cuvânt în baia de apă, ca să-și poată pune alături o Biserică măreață, fără nicio pată, fără creț, sau ceva asemănător, ci să fie sfântă și nevinovată».

Ei bine, de data aceasta Paul face o comparație. Spune că bărbații ar trebui să-și iubească femeile așa cum Cristos a iubit Biserica. Aceasta este prima parte a textului. Însă Paul continuă și precizează că Cristos s-a oferit pentru Biserică și a curățat-o în apă și cuvânt pentru a o sfinți. Mai degrabă am spune noi, accentul se pune pe a doua parte a textului. Comparația ar fi între femeie și Biserică. Femeia trebuie să fie precum Biserica, curată și sfântă. Iese astfel în evidență gestul purificator ce trebuie împlinit căci, precum Biserica este corp al lui Cristos, tot așa și femeia trebuie să fie corp al soțului ei, spune același Chantal Reynier¹².

În Epistola către *Tit*, Paul amintește baia renașterii în cap. 3, 5-7:

«Dar când s-a arătat bunătatea și dragostea de oameni a lui Dumnezeu, Mântuitorul nostru, el ne-a mântuit, nu mulțumită faptelor drepte pe care le-am fi îndeplinit, ci din îndurarea lui, prin baia de renaștere și înnoirea datorită Spiritului Sfânt. El l-a revărsat din plin asupra noastră prin Isus Cristos, Mântuitorul nostru, ca, duși la dreptate prin harul lui, să devenim moștenitori ai vieții veșnice, precum ne este nădejdea».

¹² *Ibid.*, p. 55.

În comentariile cu privire la aceste versete, exegeții¹³ vorbesc despre o anume manifestare a frumuseții și a filantropiei lui Dumnezeu, Salvatorul nostru. Într-adevăr, textul ne vorbește despre datoriile noastre de credincioși, amintindu-ne totodată că am fost nesocotiți, neascultători, sclavi ai poftelor și plăcerilor de tot felul, trăind în răutate și ură unii față de alții. Dar, trecând peste toate acestea, Paul vrea să scoată în evidență faptul că Dumnezeu ne-a iertat și și-a revărsat bună-tatea și dragostea asupra noastră «*din îndurarea lui, prin baia de renaștere și înnoirea datorită Duhului Sfânt*». Așadar, prin această *baie de renaștere*, cum prea frumos vorbește Paul despre botez, noi devenim o făptură nouă. Cu alte cuvinte, părăsim acea lume pe care am îmbrățișat-o cândva și ne angajăm să trăim într-o lume plină de harul lui Dumnezeu, ca fii adop-tivi ai săi. Desigur, la această înnoire, un rol important îl are Duhul Sfânt, adesea menționat de Paul când a mai făcut referire la botez. De asemenea, Paul leagă botezul de moștenirea vieții veșnice. Acesta este scopul către care tinde ritul bap-tismal, finalitatea.

Iată așadar cum Paul, deși nu a fost trimis ca să boteze ci să predice Evanghelia, nu scapă totuși din vedere acest aspect al ritului baptismal. Nu se preocupă în mod intenționat de el dar atunci când o face, punctează foarte limpede esențialul. Am văzut ce înseamnă să fii botezat în concepția paulină. Înseamnă a participa în mod simbolic la moartea și învierea lui Cris-tos. Așadar, în momentul în care ne botezăm, luăm act de Pa-tima lui Cristos. Desigur, toate acestea erau potrivite la vre-mea respectivă. Astăzi însă ne întrebăm, dacă ne botezăm de mici, mai suntem conștienți de toate acestea? Căci, botezul reprezenta răspunsul omului la chemarea lui Dumnezeu spre mântuire. Paul a jucat și el un rol. El vine, le amintește încă o dată oamenilor ce au de făcut iar aceștia răspund sau nu aces-tei chemări.

¹³ *Ibid.*, p. 60.

Considerații finale

Așa stând lucrurile, când vorbim despre botez în teologia paulină, vorbim despre ceea ce numim, o metaforă sau un simbol. «*A fi mort față de păcat*» sau «*a fi îmbrăcat cu Cristos*» etc, sunt tot atâtea metafore, pe care le-am văzut întrebuițate de Paul, pentru a aduce explicații cu privire la natura botezului. Desigur, la momentul potrivit, le-am analizat pe rând pe fiecare și desigur că ele pot constitui un subiect al unui studiu mai amplu de analiză. Poate cândva ne vom ocupa de acest lucru. Întorcându-ne însă la considerațiile noastre, se poate ușor constata că Paul nu ne învață cum să botezăm. Nu ne arată cum se desfășoară ritualul botezului, căci misiunea sa nu era aceasta, cum prea bine subliniază chiar el însuși în 1 *Cor* 1,17. El de fapt ne vorbește despre semnificația ritului. Ceea ce este, în fond, gestul pe care-l săvârșești. Ne îndeamnă la botez și ne explică ce înseamnă acest botez.

Bibliografie:

DE SURGY Paul – Carrez Maurice, *Les épîtres de Paul*, tom. I., Bayard Editions/Centurion, Paris, 1996.

LEGASSE Simon, *L'épître de Paul aux Romains*, Cerf, Paris, 2002.

LÉMONON Jean-Pierre, *Les épîtres de Paul*, tom. II, Bayard/Centurion, Paris, 1996.

QUESNEL Michel, *Aux sources des sacraments – Rites et symboles*, Cerf, Paris, 1977.

REYNIER Chantal, TRIMAILLE Michel, *Les épîtres de Paul*, tom. III., Bayard Editions/Centurion, Paris, 1997.

SENFTE Christophe, *La première épître de saint Paul Aux Corinthiens* (Labor et Fides), Genève, 1990.